

KÉRDÉSEK.

15. kérdés. A Dunántúlon többször hallottam álmos emberre mondani: „Tüskével (gyufaszállal) kelene feltámasztani a szemét“. Az Alföldön mily formában ismeretes e mondás? Fűződik-e hozzá valamilyen magyarázat?

Dömötör Sándor.

16. kérdés. Fölvívjuk olvasóinkat, hogy a Dömötör László „Magyar adomaváltozék“ c. cikksorozata általuk ismert változatait lapunkban közöljük. A „kapanyél is elsül“ adomára maga a szerző közöl velünk pótláskép egy érdekes változatot: „Egyszer a cigány elment a templomba és többek között azt hallotta a paptól: — Ha Isten akarja, a kapanyél is elsül. Nem sokkal ezután valamelyik napon a cigány egy kertben dolgozott. Arrament a pap az urakkal vadászni. A pap meglátott egy vadludat, fogta a puskáját és lelőtte. A cigány is feltartotta az ég felé a kapanyelet, mintha lőne és a ludat magának követelte. — Hisz nálad nem is volt puska! — kiáltott rá a pap. — Hiszen atyaságod mondta, hogy ha Isten akarja, a kapanyél is elsül! — vágta rá a cigány“.

17. kérdés. Bizonyos nyelvi dolgokban kétségeim vannak, melyeket, úgy vélem, csak a Népünk és Nyelvünk szerkesztőségének szíves felvilágosításai tudnának eloszlatni.

1. Arany Toldijának VIII. énekében olvasom, hogy Toldi György ekként vádolja öcesét Lajos király előtt:

De *korhely* buta lőn: jőra semmi kedve,
Honn maradt, betyárnak, pórnak nevedve.

Ide, úgy érzem, sehogy sem illik a *korhely* szónak közkeletű 'részes, iszákos' jelentése, mert hiszen Miklós, akinek még legénytoll sem pelyhizik állán, már zsenge kora miatt sem lehetett alkoholiista. Szerintem sokkal valószínűbb, hogy Arany az idézett helyen abban az értelemben használja a *korhely* szót, melyben az Alföld némely vidékén ma is divik, t. i. 'lusta, lomha' jelentésben. Tisztelettel kérdem: 1. igazam van-e ebben? 2. ismeri-e a *korhely*-nek ezt az utóbbi jelentését a régi nyelv is? és 3. mi a *korhely* szó eredete?

2. Multkorjában beszélgetés közben azt találtam mondani valakiről, hogy kifogta a lovait és aztán kicsapta őket a legelőre. Egyik ismerősöm nyomban készen volt a rendrentasítással, mondván, hogy az őket — személynév más, ennél fogva csupán személyre vonatkozhatik. Lovakról csak azt mondhatjuk: azokat. Ez ellen azonban az én nyelvérzékem élesen tiltakozik. Hogy igaz okkal-e, vagy anélkül: annak eldöntését a t. Szerkesztőség szíves választától várom.

Mészáros Lajos.

FELELETEK.

Felelet a 6. kérdésre. A mohát a debreceni ember jól ismeri, használja is. Az erdei ember felhasználja építkezésnél. A debreceni *vákancsos* (erdőtelepítő), ha egy kis

kunyhót *gabalyít* fából vagy rőzsből, a nyílásokat mohával dugja be. Ha valamely módosabb debreceni gazda a tanyáján, ritkábban a házánál egy kőkutat csináltat,

vagy egyik hortobágyi felügyelő gazda a gulyának csináltat a Hortobágyon egy *kútkutat*, a téglá között malter helyett mohával rakatja ki. A parasztikus kútesináló aztán a kút gödrének a *mélyékét* másfél téglá vastagon úgy rakja ki, hogy minden sor téglára vastagon mohát terít. Szerinte a moha folyton él a kútban. A víz rálötykölődik és ez nedvesen tartja a mohát. A jól *moházott* kút vize tiszta, mert a moha megszűri a vizet, felfogja a homokot, összefogja a téglát és szilárdabb a téglabélés, jóízű a kút vize.

A kútesináláshoz a mohát az erdőkön szedik. Az erdők lakói tudják, hogy a fának az északi oldala *mohos*. Az öreg tölgyekről késsel lekaparják és zsákszámra viszik a kútesináláshoz.

Ez a *moha* szónak természetrajzi használata. Azonban a *mohos* szónak átvitt értelemben való használata is gyakori a debreceni nép száján. *Mohos* t. i. az ember, ha kapzsi, mohó, hirtelenkedő, hebehurgya. Gyakran halljuk: *Ne mohoskogyj teé! Ne legyél mán olyan mohos*. De az állatokra is használják. *Mohos* a ló, hogyha nagyon tüzes, ugrik, kifőzi magát a húzásban, szakítja a hámot. Pl. *Ez a disznó Bárson lú egész kifőzte magát; nagyon mohos veszők!*

Midőn pár évvel ezelőtt az Ecsedi lápon Beczó József nevű nagyon öreg csikásszal beszélgettem, aki látta még virulni a lápot és a csikhalból gazdag ember volt, többször használta ezt a kifejezést: a csík a veremben mohog (nyüzsög, mozog, vergődik), ezért *habot vér!* Ilyenkor „meg kell a csikot merni“ (vizet kell rámerni), mert sok kár esik a csikban.

Ecsedi István.

Feleletek a 2. kérdésre. Folyóiratunk 1. számában vetettük fel azt

a kérdést, hogy hol ismerik és hol használják a *szelekrény* vagy *szuszék* nevű ládafajtát. Az eddig érkezett igen sok felelet között különös figyelmet érdemel az, amelyet vitéz dr. Endre László gödöllői főszolgabíró úr küldött be szerkesztőségünkbe. Azért emeljük ki ezt itt külön, mert olvasóközönségünk figyelmét külön fel akarjuk hívni erre a példát mutató módra, ahogy az ilyen tudományos kérdést el lehet intézni — még közigazgatási úton is. A főszolgabíró úr t. i. körrendeletben hívta fel járásának összes községeit, hogy adjanak feleletet a felvetett kérdésre. S bár a legtöbb felelet „nemleges“ volt, mégis igen becses szolgálatot tett nekünk a főszolgabíró úr azzal, hogy most már egy pontosan körülhatárolt földrajzi területről tudjuk, hol ismerik, hol nem ismerik a kérdésben megemlített ládafajtát.

E szerint a gödöllői járásban nem ismerik a *szelekrény* vagy *szuszék* nevű ládafajtát a következő községekben: Csömör, Dány, Gödöllő, Isaszeg, Kerepes, Kistarcsa, Mogyoród, Nagytarcsa, Pécel, Rákospesaba, Rákoskeresztúr, Rákosliget, Szada és Vácszentlászló. Ellenben ismerik Zsámbokon, a *szelekrény* nevű ládát, és ott egyes helyeken használják is és pedig füstölt hús, zsír, szalona és kolbásznak nyárra való elhelyezésére. Kemény fából készül, vésett díszítésekkel s úgy az oldalakat, mint a tetőt alkotó deszkák, zsindelyszerűen vannak egymásba illesztve. Bent és fönt egy rúd vezet egyik oldalról a másikra, amelyre a kolbászt és más húst akasztanak. *Szuszék* néven egy ugyanilyen láda ismeretes, azon különbséggel, hogy ez sokkal nagyobb és nincs díszítve. Alakra és anyagra megegyezik a *szelekrénnyel* és úrtartalmát asze-

rint állapítják meg, hogy hány zsák gabona befogadására képes (15, 20, 30 zsák búza befogadására alkalmas). Kb. 100—150 éves eredetűek és lipthói (rózsahegyi) tótok árusították.

Valkó községben a *szekrény* és *szuszék* nevű áradafajta — bár már ritka példányban — még használatban van. A *szekrényt* a füstölt hús eltartására, a *szuszéket* gabona eltartására használják. A *szekrény* alakja megfelel a szokásos, felfelé keskenyedő formának, magassága 1.00 m., a *szuszék* ellenben egyenes, függőleges oldalú, mindkettőnek az oldalai zsindeleyszerűen vannak egymásba illesztve. Díszítése egyszerű faragás.

Felelet a 2. kérdésre. A *szuszék* szót *Kisújszálláson* is, *Mezőtúron* is ismerik. *Kisújszálláson* olyan 1—1½ m. magas liszttartó *szekrényt* neveznek így, melynek a teteje rendesen nem vízszintes, hanem a faltól lejtősen megy (mint egy álló íróasztal). *Mezőtúron* olyan régi *szekrényt* hívnak *szuszéknak*, melyben mindenféle ócska lim-lomot tartanak. Ezek az elnevezések ma már nem általánosak, inkább csak elvétve használják az idősebb emberek.

Sichert Ernőné.

Feleletek a 7. kérdésre. A kúnnyelvű *Miatyánk*. 1893-ban jöttem *Kiskúnfélegyházára*. Akkor még élt az öreg Vereb Gyurka bácsi. Ő Holló Józsefék családjában élt, mivel közel rokon volt. Ő még tudta a kún *Miatyánkot* és én tőle akkoriban hallottam. Fiának Vereb Janinak, kinek a tanyája a gátéri útban levő Szent Vendel szobron túl esik, írásban meg volt. Nem a Szerlemhegyi monográfiájából való másolat volt. Régi papiroson megfakult tintájú másolás volt. Több régi írása is volt. Egyik alapján

pörölni is akarta az egri káptalant az öreg. Később a régi iratokkal befűtötték a kemencét. Ez a Vereb János a tavasszal halt el.

Tudomásom szerint, már senki sem tudja a kún *Miatyánkot*.

Szalay Gyula.

Kiskúnfélegyházán és környékén, *Kiskúnmajván* nem bukkan-
tam olyan öreg emberre, aki a *kúnnyelvű Miatyánkot* tudta volna. Szerlemhegyi Tivadar: *Kiskúnfélegyháza város monographiája* c. művében (Nagykörös. 1882: 244—247. lapon) közöl kétféle szöveget. Szóbeli hagyománynak csak a nyomaira lehet bukkanni, hogy még ez a valaki valamikor tudta, de manapság már teljesen feledésbe ment.

Takács Béla.

Nem halottam olyan öreg emberekről, akik *Baján* vagy környékén tudnák a *kúnnyelvű Miatyánkot*.

Bajai József.

Hódmezővásárhely területén nem találtam olyan emberre, aki ismerné a *kúnnyelvű Miatyánkot*.

Bányai Péter.

A *kúnnyelvű Miatyánkot* *Kiskúndorozsmán* egyáltalán nem ismerik.

Dr. Dósa István.

Kúnnyelvű *Miatyánkról* *Röszkén* (Szeged határa) senkinek sincs tudomása.

Heim Mária.

Feleletek a 8. kérdésre. A beérkezett feleletek szerint sem *Baján*, sem *Hódmezővásárhelyen*, sem *Kiskúndorozsmán* nem ismeri a nép az *őskori kőbaltát*.

Az *őskori kőbaltához* fűződő jelentésre, babonára *Félegyházán* nem akadtam. Mint emléket, beadják a rendőrségre, múzeumba.

Takács Béla.

Feleletek a 9. kérdésre. Hmvásárhelyen egyáltalán nem szokás temetés alkalmával a már felhantolt sírt körüljárni. Találtam azonban a hmvásárhelyi határban, az úgynevezett Atkaszigeten egy Vidács János nevű, *algyői* származású 33 éves embert, aki azt állítja, hogy *Algyőn* a rk. vallású lakosok közül a halott hozzátartozói háromszor körüljárják a sírt csendben, ének nélkül. A Máriatársulat tagjait azonban énekszóval járják körül; ezt énekelve: „*Szállj le csendes nyugovóra*”. Ugyancsak Badényi Sándor 37 éves, Szeged-felsőtanynai származású, de most atkai lakos állítása szerint Szeged-Felsőtanynán a rk. vallású halottak sírját szintén háromszor járják körül, mialatt a Miatyánkot és Üdvözlégy Máriát imádkozzák.

Bányai Péter.

Kiskümfélegyházán, Csölyospusztán temetés alkalmával a már felhantolt sírt körüljárják s közben a Misererest éneklék. *Kiskünmajsn* a körülkerülés alkalmával leginkább imádkoznak: Miatyánkot, Üdvözlégyet. Az újabb családok ezt a temetési szokást már nem tartják meg.

Takács Béla.

Röszkén temetés után szintén megkerülik a sírt, még pedig háromszor, halotti éneket énekelve.

Heim Mária.

Gyomán a sír körüljárása nem szokásos.

Kner Izidor.

Algyő és Sándorfalva, csongrád-megyei községekben szokásos, hogy a temetés alkalmával a felhantolt sírt a közönség, főként pedig a halott hozzátartozói háromszor körül-

járják akkor már, amikor a pap a temetőt elhagyja. Imádkoznak, ének nincs. Magyarázata ennek a szokásnak az, hogy a halott lelke vissza ne térjen és az élőket ne rémisztgesse.

Dr. Dósa István.

Baján a sír körüljárása nem szokásos. Bajától 8 kilométerrel északra fekvő *Csanád (Érsekcsanád)* községben tanítványaim bementése szerint a temetés alkalmával (róm. kath. és ref. vallásúaknál) rokonok és akik akarják, megelőzik a temetési menetet és a megásott sírt ének nélkül körüljárják.

Bajai József.

Félegyházán, akikkel beszéltem, nem tudnak róla, hogy itt szokásban volna a sír körüljárása. A sír behantolása után a keresztnél leterdepelnek, imádkoznak, áldást mondanak az összes halottakra, hogy nyugodjanak békében.

Szalay Gyula.

Felelet a 10. kérdésre. *Kiskümfélegyházán* még élő szokás, hogy a holtakat fésűvel temetik el. Azzal a fésűvel, mellyel utóljára megfésülték. *Kiskünmajsn* viszont az a szokás, hogy a halott fésűjét legtöbbször fal alá ássák, olyan helyre, hol élő nem járhat. Mert azt tartják, ha valaki az elásott vagy eldobott fésűm keresztülmegy: sárgaságba esik. Ugyancsak a halottat lemosó ruhát is a sírba teszik, a mosdóvizet pedig a fésűvel együtt ássák el a fal alá. (Kapcsolatosak ezzel a következő babonák: aki a halottas szobában levő tükröben megnézi magát, vagy kívülről ajtón, ablakon keresztül a halottra néz: sárgaságot kap.)

Takács Béla.